

Obrazy si „řeknou“, jak se na ně má člověk dívat. Výzkum vědců z Národního ústavu duševního zdraví pomůže i při pochopení duševních onemocnění

Moc obrazů hluboce zasáhnout mysl svých diváků je tradičně předmětem zájmu historiků umění, estetiků, ale také psychologů. Současné experimentální přístupy, především zobrazování mozku funkční magnetickou rezonancí otevírají nové perspektivy poznání toho, jak nejen umělecká díla, ale kupř. také mediální obrazy, působí na mozek a lidskou mysl, a tím ovlivňují nejen naše duševní stavy, ale též konání. Právě touto problematikou se zabývá vědecká pracovní skupina Obraz, mysl a mozek v Národním ústavu duševního zdraví.

Přínos i na medicínském poli

„Cílem naší činnosti je teoretický a experimentální výzkum neurálních a psychologických, které se podílejí na vzniku zkušenosti při sledování vizuálních uměleckých děl, ale i jiných typů obrazů, např. mediálních. Takový výzkum je přínosný i z hlediska psychiatrie: abnormality ve vnímání a kognitivních i emočních mechanismech zpracování obrazu zachycené psychologickými a neurozobrazovacími metodami totiž charakterizují různé duševní poruchy, a jejich studium tak přispívá k lepšímu porozumění podstatě duševních nemocí a jejich diagnostiky. Další významnou souvislost a rozsáhlé výzkumné pole představuje působení mediálních obrazů (obrazo-textů), jimiž jsme zahlceni, na lidskou psychiku a potenciálně rozvoj duševní poruchy,“ říká doc. PhDr. Ladislav Kesner, Ph.D., vedoucí pracovní skupiny.

Úsilí zjistit, co se děje v divákovi při tom, když oceňuje nějaký předmět jako esteticky působivý, můžeme sledovat již od dob britského empirismu. Mimořádný posun pak umožnilo zapojení experimentálních přístrojů, které jsou schopny naměřit biologické odezvy na konkrétní umělecká díla. Vědci z pracovní skupiny v Národním ústavu duševního zdraví tak nejčastěji využívají funkční magnetickou rezonanci v kombinaci s eye-trackerem – přístrojem, který zaznamenává pohyb očí diváka při vnímání obrazu. Díky těmto technologiím například v jednom ze starších výzkumů zjistili, že diváci se zaměřují na jiná místa stejného výjevu zachyceného na obraze a na zdrojové fotografii, podle níž byl obraz namalován. Vědci tedy zkoumali, nakolik to koresponduje se záměrem malíře určitá místa na obraze zvýraznit, a také prostředky, které k dosažení tohoto cíle nejlépe fungují.

Obrazy si „řeknou“, jak budou vnímány

„V navazujících studiích se pokoušíme potvrdit teorii, že pokud tvůrce obrazu dokáže pozornost diváka přitáhnout na začátku jeho „putování“ obrazem do míst s určitou významotvornou hodnotou, bude tímto vstupním bodem ovlivněno jeho následné prohlížení, nebo ve výsledku i jeho reakce na obraz,“ vysvětluje docent Kesner.

Vědci z Klecan také experimentálně potvrdili teorii pohledu, již zavedl psychoanalytik Jacques Lacan. Tato teorie říká, že obraz, na který se díváme, do určité míry sám určuje, jakým pohledem na něj budeme pohlížet. Při experimentálním ověření předkládali vědci dobrovolníkům dvojice portrétů – jeden s přímým a druhý s odvráceným pohledem na diváka. Experiment prokázal, že se u každého typu portrétu v mozku aktivují jiná centra, která ovlivňují, jak je obraz vnímán. „Přímý pohled portrétovaných postav diváky skutečně donutil k sociálně angažovanějšímu pohledu, vyvolal v nich větší zaujetí dívat se postavám do očí a na ústa, a tak připravoval diváky k případné interakci obdobně jako s živým člověkem,“ shrnuje docent Kesner.

Nahlédnout „pod pokličku“ týmu Obraz mysl a mozek mohou návštěvníci popularizačního cyklu Laboratoř myslí pořádaného Národním ústavem duševního zdraví, a to na přednášce Moc obrazů: Jak obrazy působí na mysl a mozek, která se koná 18. 11. v Městské knihovně v Praze, od 19:00.